

بررسی مهارت‌های چهارگانه زبان در تدریس زبان فارسی به گویشوران عربی

آزاده منتظری*

(عضو هیئت علمی دانشگاه قم)

مریم اکبری موسی آبادی**

(دانش آموخته دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه اصفهان)

سمیه حسنعلیان***

(عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان)

چکیده

آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان، خدمتی متعالی است در راستای آشنایی ملت‌های دیگر با ارزش‌های متعالی زبان فارسی و نیز جهان زیبای ایرانیان در درازنای تاریخ، و همچنین با توجه به ارتباطات و تعاملات گسترده کشور ایران با کشورهای دیگر در عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، هنری، و علمی، به ویژه در سطح خاورمیانه ضرورت آموزش زبان فارسی به گویشوران عربی بیش از پیش اهمیت می‌یابد. پژوهش حاضر، مجموعه کتاب‌های **آموزش نوین زبان فارسی** تألیف "دکتر احسان قبول" را به عنوان نمونه، مورد بررسی و تحلیل قرار داده و با روش تحلیل محتوا، میزان استفاده از مهارت‌های آموزش زبان فارسی و نیز کاستی‌ها و ناکاستی‌های این کتابها را مورد کنکاش و پژوهش قرار می‌دهد. بررسی‌های انجام شده حاکی از آن است که تأکید بر این مهارت‌ها در هر دوره با دوره‌های دیگر متفاوت است.

شایان ذکر است که مجموعه کتاب‌های مورد بررسی، با رویکرد نوین خود، در حال حاضر منبع اصلی آموزش زبان فارسی در کشور لبنان به شمار می‌آید.

کلیدواژگان: آموزش نوین زبان فارسی، مهارت‌های زبان فارسی، گویشوران عربی.

azade.montazeri@yahoo.com *

maryam_akbarim@yahoo.com **

shahnazij@yahoo.com ***

۱- مقدمه:

مسئله اهمیت آموزش زبان و ضرورت توجه به آن در ارزش این پدیده نهفته است؛ چرا که در ایجاد روابط بین انسان‌ها و شکل‌گیری شخصیت، ساخت هویت فردی و اجتماعی مؤثر است.

زبان فارسی نیز از این مهم مستثنی نبوده و ضرورت آشنایی غیر فارسی‌زبانان با این زبان کهن بعد از پی بردن به قدمت این زبان، تاریخ پر فراز و نشیب آن، فرهنگ غنی آن به خصوص بعد از درآمیختن با آموزه‌های اسلامی، امری بدیهی می‌نماید.

از این روست که شاهد افزایش فارسی‌آموزان در کشورهای مختلف هستیم که با علاقه وافری به یادگیری این زبان روی می‌آورند.^۱ و به جاست ایرانیان نیز در جهت اعتلای زبان خویش و هر چه بهتر آموزش دادن آن به افراد علاقه‌مند به زبان فارسی در سراسر دنیا تلاش نمایند. در این زمینه گام‌های بزرگی برداشته شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان اشاره نمود و از این میان کتاب دکتر احسان قبول با عنوان «آموزش نوین زبان فارسی» قابل ذکر است. این از یک سو، و از سوی دیگر در آموزش هر زبانی باید مهارت‌های اساسی شنیدن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن مورد توجه قرار گیرند؛ چه آن‌ها مهارت‌های به هم وابسته‌ای هستند که با فعالیت‌های هم‌زمان، تمرین و تکرار، تعمق و یادگیری در هم تنیده شده‌اند. از سوی سوم حرکت به سوی نقد و بررسی کتاب‌ها در این زمینه می‌تواند در بهبود روند آموزش زبان فارسی یاری همراه باشد.

از این رهگذر مقاله حاضر با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی و نقد کتاب مذکور پرداخته است.

از مهم‌ترین سؤالاتی که پژوهش حاضر در صدد یافتن پاسخ آن‌هاست عبارتند از:

- شیوه عملکرد کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» در آموزش زبان فارسی چگونه است؟

- کتاب نام‌برده تا چه حد در آموزش مهارت‌های چهارگانه اساسی در آموزش زبان موفق بوده است؟

- آیا ترتیب آموزش مطالب در کتاب بر اساس مهارت‌هاست؟

پژوهش‌ها و نظریات بسیاری درباره فراگیری زبان دوم و آموزش زبان بیگانه به فراگیران غیر بومی وجود دارد که اشاره به برخی از آن‌ها خالی از لطف نیست:

- «اصول و نظریه‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان» از دکتر سید محمد ضیاء حسینی. تهران: سخن.

۱۳۸۵.

- «اصول یادگیری و تدریس زبان». از داگلاس براون اچ. ترجمه مجد الدین کیوانی. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

۱۳۶۳.

۱. برای نمونه مراجعه شود به گزارشاتی که در این باره از وضعیت فارسی‌آموزان در کشورهای مختلف ارائه شده است مانند: زبان و ادبیات فارسی در اردن، از عبدالکریم علی جرادات، گزارش، سال ۴، ش ۳.

ولی به پژوهشی کامل و جامع در نقد و بررسی کتاب‌های آموزشی زبان فارسی به غیر فارسی زبانان دست نیافتیم و پژوهش حاضر با به عهده گرفتن این مهم بعد از اشاره‌ای مختصر به اهمیت زبان فارسی و آموزش آن، کتاب دکتر احسان قبول با عنوان «آموزش نوین زبان فارسی» که از تازه‌ترین کتاب‌های منتشر شده در این زمینه است را بر اساس مهارت‌های آموزش زبان مورد نقد و بررسی قرار داده است.

۲- اهمیت زبان فارسی و آموزش آن:

زبان فارسی با اینکه یکی از ارکان اصلی هویت ایرانی است و به عنوان زبان ملی و رسمی ایران شناخته شده است، ولی هویتی بسیار فراتر از فلات ایران دارد. فارسی از حدود سال ۱۰۰۰ میلادی تا ۱۸۰۰، زبان میانجی بخش بزرگی از غرب و جنوب آسیا بود. و در کنار نفوذ زبان فارسی، نفوذ فرهنگ ایرانی هم در فرهنگ‌های دیگر دیده می‌شود. این نفوذ فرهنگی تا به آن حد است که ریچارد نلسون فرای، استاد بازنشسته دانشگاه هاروارد معتقد است که: «... عربها دیگر نقش ایران و زبان فارسی را در شکل‌گیری فرهنگ اسلامی درک نمی‌کنند. شاید آنان آرزو دارند که گذشته را فراموش کنند، ولی با این کار آنها ریشه‌های معنوی، اخلاقی و فرهنگی خودشان را حذف می‌کنند.» (بیات موحد، ۱۳۸۷)

در سال ۱۸۷۲ در نشست ادیبان و زبان‌شناسان اروپایی در برلین، زبان‌های یونانی، فارسی، لاتین و سانسکریت به عنوان زبان‌های کلاسیک جهان برگزیده شدند. بر پایه تعریف، زبانی کلاسیک به شمار می‌آید که در درجه اول باستانی باشد، و ادبیات غنی داشته باشد و نیز در آخرین هزاره عمر خود تغییرات اندکی کرده باشد. زبان فارسی پس از عربی زبان دوم اسلام است و امروزه هم گروندگان به اسلام در چین و دیگر نقاط آسیا فارسی را به عنوان زبان دوم متون اسلامی پس از عربی می‌آموزند. (ریچارد)

از زبان فارسی واژه‌های زیادی در دیگر زبان‌ها به وام گرفته شده است به عنوان نمونه شمار وام‌واژه‌های فارسی در زبان انگلیسی ۸۱۱ واژه است. (آلان)

فارسی از نظر شمار و تنوع ضرب‌المثل‌ها در میان سه زبان اول جهان است. (رحماندوست، ۱۳۸۷، مقدمه)

دامنه واژگان و تنوع واژه‌ها در فارسی هم‌چنین بسیار بزرگ و پرمایه است و یکی از غنی‌ترین زبان‌های جهان از نظر واژه‌ها و دایره لغات به شمار می‌آید. در کمتر زبانی فرهنگ لغاتی چون دهخدا (در ۱۸ جلد) و یا فرهنگ معین (در ۶ جلد) دیده می‌شود. (New Persian)

در اهمیت آموزش زبان فارسی همین بس که از جمله چند زبانی است که در بسیاری از دانشگاه‌های اصلی جهان به عنوان رشته تحصیلی در مقطع کارشناسی و تحصیلات تکمیلی ارائه می‌شود و بسیاری از دانشگاه‌ها نشریاتی به فارسی یا در مورد زبان فارسی دارند.

شاید به گزاف نگفته باشیم که روی آوردن بسیاری از فراگیران زبان فارسی به امر آموزش این زبان به دلیل فرهنگ و ادبیات غنی، تاریخ و تمدن کهن و ریشه‌دار، موقعیت استراتژیک ایران در خاورمیانه و جهان، پیشرفت‌های علمی اخیر در زمینه‌های فناوری نوین است. از این رو مسئولیت متولیان آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان به مراتب سنگین‌تر و حساس‌تر شده و باید تمام تلاش خود را در راستای آموزش زبان فارسی به کار گیرند، چرا که از این رهگذر می‌توانند دیگران را با فرهنگ ایرانی اسلامی آشنا نموده و بسیاری از ارزش‌های اخلاقی و دینی نهفته در زبان را انتقال دهند.

و نقد کتاب‌های موجود در این زمینه گامی هر چند اندک در پیشبرد اهداف عالی آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان است.

۳- نقد و بررسی کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» بر اساس مهارت‌های چهارگانه آموزش زبان فارسی

کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» نوشته احسان قبول که پژوهش حاضر نقد و بررسی آن را به عهده گرفته است هم اکنون کتاب آموزش زبان فارسی به عرب زبانان لبنانی است و شامل سه جلد است.

این کتاب از لحاظ ساختاری این کتاب از بخش‌های مختلفی تشکیل شده است که عمده‌ترین آن‌ها زبان فارسی و ادبیات فارسی است. بخش نخست شامل مباحث مربوط به زبان فارسی، نگارش، انشاء، دستور زبان، و نکات املائی است و بخش دوم مباحث مربوط به ادبیات فارسی، شعر و شاعران و نویسندگان را در بر می‌گیرد. کتاب هم‌چنین از مهارت‌های شنیدن و صحبت کردن غافل نبوده است.

در این بخش از مقاله بعد از ارائه تعریف جداگانه برای هر مهارت که تنها به منظور برجسته‌سازی نکته‌ها و ویژگی‌های مخصوص هر یک از آن‌ها در یادگیری است، به بررسی کتاب دکتر احسان قبول بر اساس مهارت‌ها پرداخته شده است.

ذکر این نکته نیز خالی از لطف نیست که هر گاه از مهارت‌های زبانی با عناوین مختلفی از جمله مهارت‌های اصلی، کلاسیک، پایه و چهارگانه سخن به میان می‌آید ترتیب و توالی آن‌ها عمدتاً به صورت شنیدن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن است (حقانی، ۱۳۸۴، ۲).

۳-۱- مهارت شنیدن:

شنیدن اولین و اساسی‌ترین مهارت می‌باشد که از زمان دمیده شدن روح به بدن انسان در بطن مادر آغاز می‌شود. او به صحبت‌های مادر گوش می‌دهد که برایش آواز می‌خواند و یا لالایی می‌گوید. شاید بی‌حکمت نباشد که در فرهنگ و دین ما رسم بر این است که در گوشه‌های نوزاد در بدو تولد اذان می‌گویند.

روانشناسان رفتارگرا (واتسون، اسکینر و ...) معتقدند: «برای تسلط در مهارت صحبت کردن، باید مهارت گوش دادن به خوبی انجام شود» (چستن، ۱۳۷۸، ۳۰۹) یا در جای دیگر ادوارد ساپیر می‌گوید: «زبان اساساً نظامی از علائم شنیداری است. جنبه تولیدی زبان (صحبت کردن) نسبت به جنبه شنیداری آن دارای اهمیت ثانوی است، و این در حالی است که قبلاً چنین گمان می‌رفت که مهارت گوش دادن مهارتی غیر فعال و مهارت صحبت کردن مهارتی فعال است؛ زیرا که فرایند گوش دادن زبان آموزان بر خلاف مهارت صحبت کردن قابل مشاهده و تجربه نیست» (همان، ۳۱۲).

گرایش به تکلم در افراد طبیعی نخست در قلمرو صور شنیداری ذهن (imagery auditory) شکل می‌گیرد و از آنجا به اعصاب کنترل‌کننده اندام‌های گویایی منتقل می‌شود. برقراری ارتباط زبانی با دیگران در درجه اول از راه گوش صورت می‌گیرد و بنابراین گوینده باید بکوشد تا پیام خود را به گوش شنونده برساند، در غیر این صورت رشته ارتباط دیر یا زود پاره خواهد شد. در خانواده‌هایی که پدر، مادر، پدربزرگ یا مادربزرگ به بچه‌ها قصه می‌گویند و شعر می‌خوانند، بچه‌ها زودتر زبان باز می‌کنند و زبان‌آموزی سریعتر صورت می‌گیرد. صحبت کردن فرایندی است که مرحله

به مرحله انجام می شود و پیش نیاز آن گوش دادن است (جعفرلیپسند، ۹۴۵۸، <http://afarineshdaily.ir/afarinesh/News.aspx?NID=9458>).

نظر به اهمیت شنیدن در آموزش زبان خارجی (در این نوشتار فارسی) یک کلاس آموزش زبان خارجی نمی تواند فقط یک کلاس گفتاری باشد بلکه این کلاس باید شامل تمرین گوش دادن نیز باشد در غیر این صورت کلاس غیر واقعی و یا غیر خلاق خواهد بود و کارآیی چندانی نخواهد داشت.

در مجموعه کتابهای "آموزش نوین زبان فارسی" این موضوع به جدیت مورد توجه مؤلف واقع شده است؛ در این کتب به ویژه کتاب اول، تلفظ انواع واجها، واژه ها و جمله ها ارائه شده و روش نگارش واژه ها و ترکیبهای اسمی با توجه به تلفظ شان آموزش داده شده است. در آموزش تلفظ واج ها، صورت صوتی واژه ها اهمیت بسزایی دارد، لذا شنیدن و تکرارهای زیاد فارسی آموزان بعد از صدای استاد و لوح فشرده بر کارایی هر چه بیشتر آموزش زبان فارسی می افزاید؛ به ویژه اینکه مطالب کتاب و برخی تمرین ها به صورت صوتی و با صداهای متنوع در لوح فشرده کتاب آمده تا اسباب آشنایی زبان آموزان با صداهای متنوع و توانایی تشخیص آنها را فراهم سازد.

با توجه به نکات بیان شده در زیر ضمن اشاره به روش کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» در آموزش مهارت شنیداری مثالهایی برای نمونه ذکر می شود:

- نخستین چیزی که زبان آموز در بدو فراگیری زبان فارسی با آن مواجه می شود خواندن و یا نوشتن نیست بلکه شنیدن است؛ و چه بهتر که این شنیدن با واژههای ساده و پرکاربرد باشد که مؤلف نیز به این مهم توجه داشته است. و در درس اول این گونه آمده است: (آمد، رفت، بابا، مامان، برادر، خواهر (= خاهر)، خانه، اداره، بازار، مدرسه، صبح، ظهر، عصر، شب، از، به) و سپس شنیدن همین واژه ها در قالب جملاتی ساده مانند: بابا آمد، مامان رفت و... (قبول، ۱۳۸۸ش، ۷: ۱).

- در تلفظ واج ها نیز شنیدن نحوه تلفظ واج ها بسیار بیشتر از جنبه نوشتاری آنها مد نظر مؤلف بوده است، و بی جهت نیست که مصوتهای بلند (آ-ای-او) به وجهی نگارش شده است که شنیده و خوانده می شود اما نوشته نمی شود مانند:

باد = ب+آ+د بیش = ب+ای+ش بود = ب+او+د (همان، ۸: ۱)

و یا در تلفظ صامتهای: اء، آء، ؤ، ئ (ع - ع - ع، ع) این صداها مرادف یکدیگر قرار داده شدند در حالی که وجه نوشتاری هر یک با دیگری متفاوت است، همچنین واژه هایی که در زیر مجموعه این صامتها و دیگر صامتها آورده شده است از نوع واژههایی است که برای زبان آموز بیگانه و ناآشناست: آتش، آسیب، ابر، بهار، بازار، بحران، بیست (همان، ۱: ۳۱)

و این خود شاهد این مدعاست که مؤلف بیش از هر چیز بر جنبه شنیداری و گفتاری واژگان، واج ها، مصوتها و صامتها تاکید داشته، به ویژه اینکه زبان آموزان در آغاز راه آموختن هستند و می بایست با افزایش توانایی شنیداری، مقدمات گفتگو و پرورش مهارت های بعدی (خواندن و نوشتن) را در آنان فراهم آورد.

- از آنجا که زبان مادری زبان آموزان عربی است، آوردن چهار صامت (پ، چ، ژ، گ) (قبول، ۱۳۸۸ش، ۱: ۶۷) یکجا و به طور مستقل از بیست و هشت صامت مشترک فارسی و عربی موجب می شود حس شنوایی زبان آموز به سادگی و با انگیزه هر چه بیشتر با صامتهای متفاوت این دو زبان آشنا گردد، علاوه بر آن که این کتاب را مختص آموزش به فراگیران عرب زبان نمی سازد.

— مبحث " بشنوید و تکرار کنید" به فرایند طولانی شدن و تغییر جمله مبتنی بر فعل می‌پردازد و به تدریج جای خود را به متن می‌دهد. در این بخش فارسی زبانان صرفاً بر اساس شنیدن به تکرار جمله ها می‌پردازند؛ اگر چه برای خواندن و اشتباهات تلفظی نیز قابل استفاده است مانند:

رفت

بابا رفت

بابا از خانه رفت

بابا از خانه به اداره رفت

بابا صبح از خانه به اداره رفت (همان، ۱: ۱۱)

— شنیدن شعرهای ساده به زبان بیگانه گام مؤثری خواهد بود در جهت ارتقای مهارت شنیداری زبان‌آموزان و به تبع آن پیشرفت دیگر مهارت‌های زبانی آنان، و در این راستا مؤلف، این اصل را با آوردن و شنیدن شعرهای ساده تر تا شعرهایی کمی مشکل تر مورد توجه و اهتمام ویژه خود قرار داده است مانند شعر بچه های جهان که از نخستین اشعار این مجموعه است (همان، ۱: ۶۴)

بچه های پاک دل	بچه های مهربان	چشمه های زندگی	روشنی های جهان
غنچه های آرزو	در گلستان امید	سرخ گونه یا سفید	زردگونه یا سیاه
قلب امروز جهان	زنده از مهر شماست	چشم فردای جهان	روشن از چهره شماست

(محمود کیانوش)

— مهارت شنیداری بارها و بارها در کنار مهارت‌های دیگر مورد استفاده قرار گرفته است :
شنیداری و نوشتاری مانند: گفتگوی زیر را از سی دی بشنوید و بنویسید (همان، ۱۳۹۰، ۳: ۷)
شنیدن و خواندن و نوشتن و گفتگو مانند: شنیدن متن بزرگمهر وزیر دانشمند ایرانی، نوشتن و صحبت کردن درباره متن و پاسخ به سوالات آن (قبول، ۳: ۲۷-۲۹).

۳-۲- مهارت صحبت کردن:

صحبت کردن دومین مهارت از مهارت های چهارگانه آموزش زبان است که در مرحله بعد از شنیدن و قبل از خواندن و نوشتن قرار می گیرد. در بین جانداران تنها انسان از این ویژگی برخوردار است. کلام هم شامل لفظ است و هم فایده ای در بر دارد؛ لفظ همان صدایی است که از حروف به وجود می آید و منظور از فایده هم بیان یک معناست. متکلمان بر این باورند که سخن معنای قائم به ذاتی است که واژگان آن را بیان می کنند و کارشناسان دستور زبان معتقدند سخن جمله ای است مستقل که معنی ای را بیان می کند. (الفضیلة، ۲۰۰۹م، ۱۶)

بین گفتن (مرحله آخر فرایند صحبت کردن) و گفت و گو باید تفاوت ظریفی قائل شد. گفتن توانایی خارج کردن صداهاست به شکلی که زبان آموز بتواند با گویشوران زبان سخن گوید. از جمله فعالیت هایی که در این راستا انجام می شود می توان به نکات زیر اشاره کرد: ۱- تکرار عبارت هایی که معلم تکرار می کند. ۲- خواندن با صدای بلند ۳- حفظ متن های گفتاری و شنیداری و تکرار آنها. نا گفته نماند که تقلید و تکرار پایین ترین و آسان ترین سطوح این مهارت را تشکیل می دهد در حالیکه بیان آزاد و خلاق در بالاترین و سخت ترین سطوح واقع می شود. (مفهوم مهاره الكلام، ۱۸

<http://lib.uin-malang.ac.id/thesis/chapter>

در فرایند صحبت کردن گوینده پارامترهایی را بر خود لازم می‌داند که عبارتند از: ۱- تلفظ حروف از محل درست آنها به طوریکه برای شنونده واضح باشد. ۲- ترتیب و چینش کلمات به گونه‌ای که هدف گوینده و شنونده هر دو را محقق کند. ۳- افکارش را دسته بندی کند. ۴- قواعد دستور زبانی (نحوی و صرفی) را رعایت کند. ۵- در شنونده تأثیر بگذارد. ۶- واژگان زبانی را به کار گیرد. ۷- توانایی در جهت برانگیختن شنوندگان و جلب توجه آنها را داشته باشد. ۸- تکیه و زیر و بم و آهنگ موجود در کلام را رعایت کند. ۹- مکث مناسب و حرکات بدنی در کمک به ادای واژگان را به کار گیرد. (علیان، ۱۹۹۲م، ۹۶-۹۹)

بر اساس آنچه در اهمیت مهارت صحبت کردن گفته و پرداخته شد کتاب‌های احسان قبول را مورد بررسی قرار می‌دهیم تا با شیوه آموزشی در این کتاب بیشتر آشنا شویم:

- توجه نویسنده به زبان به عنوان نظام ارتباطی کاربردی نه نظام دستوری؛ چرا که از کنار قواعد دستوری سریع گذشته و بیشتر بر روی واژگان و ساخت جمله‌ها تأکید می‌کند و این رویکردی است که زبان‌شناسان در آموزش زبان بسیار به آن توجه کرده‌اند؛ تیلور معتقد است که زبان آموزان نمی‌توانند درک آگاهانه‌ای که از دستور زبان دارند را در ارتباط واقعی به کار برند. او از روش‌هایی حمایت می‌کند که زبان آموزان با زبان از طریق به کار بردن آن آشنا می‌شوند تا اینکه با مطالعه آن زبان را یاد بگیرند. (چستن، ۱۳۷۸، ۴۵۶) سلس مرسیا^۱ نیز چندین عامل مهم را که بین رابطه مطالعه دستور زبان و یادگیری زبان دوم اثر می‌گذارد مورد بررسی قرار می‌دهد و معتقد است که اطلاعات دستوری برای زبان آموزان بزرگسال مهم‌تر است اما برای کودکان اهمیت کمتری دارد و هم‌چنین برای دانشجویان پیشرفته‌تر نسبت به مبتدیان مهم‌تر می‌باشد. (همان، ۴۵۶)

- ارائه بخشی تحت عنوان «بشنوید و تکرار کنید» که بر تقویت زبان آموز در این قسمت می‌افزاید. مانند:

«ایستاد.

کودک ایستاد.

کودک روی میز ایستاد.

کودک در خانه روی میز ایستاد.

دیروز کودک در خانه روی میز ایستاد.» (قبول، ۱۳۸۸، ۱:۳۶)

- ارائه گفت و گوهایی بر اساس کلمات جدید هر درس و دستور زبان آموخته شده که در آن از زبان آموز خواسته می‌شود که آنها را با هم‌کلاسی خود تمرین کند. مانند:

«امین: سلام مامان! صبح به خیر!

مامان: سلام عزیزم! صبح به خیر!

امین: آیا دیشب باران بارید؟

مامان: نه؛ دیشب برف بارید.

امین: آیا صبح هانیه به مدرسه رفت؟

مامان: نه؛ هانیه به مدرسه نرفت. او بیمار است.

^۱ - Celce Murcia

امین: آیا او به بیمارستان رفت.

مامان: آره؛ او با بابا به بیمارستان رفت» (همان، ۱: ۵۳)

- آغاز آموزش با چگونگی تلفظ واج‌ها چنانکه خود متذکر شده «در آموزش تلفظ واج‌ها صورت صوتی اهمیت دارد؛ نه معنای آنها. شنیدن و تکرارهای زیاد فارسی آموزان بعد از صدای استاد ولوح فشرده از اهمیت زیادی در این بخش برخوردار است». (همان، ۱: ۵)

- چیزی که تا حدی از قوت کار کاسته است نحوه پاسخ‌دهی به سؤالات است. برای نمونه: "آیا حمید به بازار رفت؟ بله، حمید به بازار رفت." (همان، ۱: ۲۰) این روش سنتی که معمولاً در آموزش زبان به کار می‌رود و طی سؤالات پرسشی از زبان آموز خواسته می‌شود که به طور کامل پاسخ دهد و به بله و خیر اکتفا نکرده و یا حتی تغییری در صورت سؤال ندهد، روشی است که از طرف زبان‌شناسان خیلی مورد تأیید نیست. آنها بر این عقیده هستند که معلم باید به دانشجوی خود برقراری ارتباط را به سریع‌ترین و کامل‌ترین سطح آن تسریع دهد. به عبارت دیگر، نباید صحبت غیر ضروری و تصنعی تولید کرد تا مانع مبادله ارتباطی گردد. "یک ویژگی مربوط به گفتار مکالمه‌ای این است که واحد اساسی بیان مطالب مانند وضعیت نوشتن و خواندن، جمله نیست، بلکه بیشتر به صورت عبارت‌ها و جمله‌واره‌ها است. متکلمین به مبادله و گروه‌های واژگانی ناقل مفهوم تمایل دارند تا جملات کامل، و عناصر غیر ضروری جمله را حذف می‌کنند." (چستن، ۱۳۷۸، ۴۴۶)

برای مثال در زبان انگلیسی وقتی گوینده سؤال می‌کند: *When did Mary leave?*

شنونده لازم نیست اینگونه پاسخ دهد: *She left this morning.*

بلکه همین که بگوید: *This morning* کافی است. در زبان فارسی هم وقتی گوینده می‌گوید: آیا حمید به بازار رفت؟ شنونده می‌تواند به دو گونه پاسخ دهد؛ ۱- بله به بازار رفت یا کمی تغییر داده بگوید بله، همراه با همسرش به بازار رفت. ۲- نه، باید به اداره می‌رفت. اینها فقط برای نمونه است و منظور فقط این است که سعی کنیم در آموزش زبان به آنچه نزد اهل زبان به کار می‌رود نزدیکتر شویم. عبارت‌های غیر ضروری و تصنعی را حذف کنیم و تنها به عبارت‌هایی که ناقل مفهوم هستند اکتفا کنیم و به طور کلی سعی کنیم در آموزش زبان اهمیت را به مفهوم دهیم و نه به شکل. چرا که وقتی زبان را با هدف مفهومی یاد دهیم به تسریع آموزش زبان کمک کرده ایم.

شیوه سؤال و جواب که مورد نقد قرار گرفت در گفت و گویی هم که در درس دوم ترتیب داده شده است همچنان به قوت خود باقی مانده است. برای نمونه:

«احمد: سلام فاطمه! عصر به خیر!

فاطمه: سلام! عصر به خیر!

احمد: آیا بابا امروز به مدرسه آمد؟

فاطمه: بله! بابا امروز به مدرسه آمد». (قبول، ۱۳۸۸، ۱: ۲۶)

- دادن کلماتی به زبان آموز و درخواست تشخیص کلمات دارای صامت خاصی مانند: «کلمه‌های زیر را با صدای بلند بخوانید و آنها را با صامت «ت=ط» هستند مشخص کنید: شباهت، بیمار، ضوابط ...» (همان، ۱: ۳۲)

مزیت این نوع تمرین ثبت کلمات در ذهن فرد است.

- آموزش عبارت‌های غیر رسمی در کنار عبارات رسمی. واژه‌هایی مثل "آره" به جای "بله" یا "جون" به جای "جان" (همان، ۱: ۱۳).

- اهمیت دادن مؤلف کتاب به متن در آموزش زبان فارسی و ارائه تمارینی به زبان آموز که از وی می خواهد تا جاهای خالی یک متن را بر اساس آنچه آموخته پر کند؛ برای نمونه: «ورزش برای زندگی امروز بسیار مهم و اساسی است. ورزش باعث فعالیت بدن انسان می شود و بسیاری از بیماری ها را از انسان ... می کند. بنابراین لازم است ما هر روز یک تا دو ساعت ... کنیم». (قبول، ۱۳۹۰، ۳: ۸۱)

- استفاده از اشخاص بیشتری در آموزش مهارت گفت و گو که شکل طبیعیتری را برای آن فراهم ساخته و توانایی ارتباط اجتماعی را در زبان آموز تقویت می کند. چرا که گفت و گو و صحبت کردن مهارتی است که به واسطه آن گوینده می تواند اعتقادات، احساسات و افکار و تجاربش را به دیگران منتقل کند، و این مهارت به منصف ظهور نمی رسد مگر با حضور حد اقل دو نفر که یکی شنونده و دیگری گوینده است و در حین صحبت کردن به جا به جایی نقش هایشان می پردازند. (علیان، ۱۹۹۲، م، ۲۰)

- توجه نویسنده به ویژگی های فراسو زبانی^۱: آهنگ کلام، تکیه صدا، بلندی صدا، تن صدا ممکن است گاهی به اندازه مفهوم و یا بیش از خود کلمات پیامی را منتقل سازند. هم چنین حرکت اندام ها، خیره شدن و حالت های چهره، عنصر دیداری را به کلمات گوینده اضافه می کند تا پیام قوی تر و احساسی تری را نشان دهد. (چستن، ۱۳۷۸، ۴۴۷) به عنوان مثال نویسنده در آموزش جملات پرسشی و خبری و تفاوت بین آنها به تغییر آهنگ صدا در آنها اشاره کرده است؛ که در جمله خبری آهنگ صدا به صورت افتان است و در جملات پرسشی غالباً آهنگ صدا به صورت خیزان است. نکته دیگر تکیه^۲ است. تغییر آهنگ صدا و تکیه از مواردی هستند که در تقویت مهارت صحبت کردن و ارتباط با اهل زبان بسیار مهم هستند، چرا که با تغییر آنها گوینده می تواند معانی متفاوتی را به شنونده منتقل کند. مثلاً جمله "پدرت دیروز به خانه برگشت" اگر به آهنگ افتان ادا شود، القای خبر اراده شده است و چنانچه با آهنگ خیزان بیان شود جمله حالت پرسشی به خود می گیرد اگرچه در آن قید پرسشی به کار نرفته است. همچنین تغییر جای تکیه بر کلمات "پدرت" و "دیروز" معنای متفاوتی را ایجاد کرده و در نتیجه چنانچه در جمله پرسشی به کار رود، شنونده با توجه به کلمه تکیه دار جواب های متفاوتی را می دهد.()

- انتخاب موضوعات پرکاربرد مانند سلامتی، سفر، ورزش، خانواده، طبیعت و مانند آن برای گفت و گو که به نحوی سعی در برانگیختن انگیزه زبان آموزان برای گفت و گو در کلاس ها داشته است.

- ارائه ضرب المثلهای یا ابیات شعری و درخواست توضیح شفاهی از زبان آموز: مثلاً معلم از شاگردان می خواهد در مورد موضوعی مثل لباس و اعضای انسان صحبت کنند (قبول، ۱۳۸۹، ۲: ۳۳).

این شیوه از نظر کارشناسان آموزش زبان نسبت به متن های آماده ای که در گفت و گو به زبان آموز ارائه می شود از ارزش و اهمیت بیشتری برخوردار است. چرا که فرد فرصتی می یابد تا بیندیشد، افکارش را دسته بندی کند و کلمات مناسب را انتخاب کند و نظرش را بیان کند، چیزی که در تقویت مهارت صحبت کردن بسیار به آن سفارش شده است.

^۱ - این پدیده به صورت واژه "فرازبانی" هم شایع است که قبلاً از آن یاد کردم.

^۲ - تکیه یا "زَتر زُجیری" یعنی ادای یک هجا با شدت و فشار بیشتر که در معنای جمله اثرگذار است. در زبان فارسی جای هجاهای تکیه دار مشخص است و هیچ واژه ای بیش از یک تکیه نمی تواند بگیرد. (فروتن نسب، ۲۰۰۴)

- توجه نویسنده به زبان محاوره ای یا گفتاری^۱: این بخش در جای خود بسیار مهم تلقی می شود؛ چرا که اهل زبان در مکالمات روزمره خود به زبان محاوره ای یا غیر رسمی حرف می زنند و تمارینی از این دست در کتاب های احسان قبول این فرصت را برای زبان آموز فراهم می آورد تا با زبانی که اهل زبان در زندگی روزمره از آن استفاده می کنند آشنا شود. در بعضی جاها مؤلف به صرف فعل در شکل گفتاری اش پرداخته است به عنوان نمونه:

مصدر خواستن:

رسمی:	غیر رسمی:
می خواهم	می خوام/می خوامی/می خواد
	می خوامیم/می خواین/می خوان (همان، ۱۳۹۰، ۳: ۲۲)

۳-۳- مهارت خواندن:

خواندن یک مهارت اساسی و مکمل در یادگیری زبان است، خواندن، فرایندی است فعال و ادراکی؛ به عبارت دیگر، خواندن روند کسب اطلاعات از مطالب چاپی است. خواندن فرایندی است تولیدی؛ زیرا به خواننده ای نیاز دارد که توجه خود را به مطالب معطوف، و اطلاعات و مهارت های آشنای قبلی را یکپارچه کند تا آنچه را نویسنده نوشته است درک کند.

خواندن همچنین وسیله ای اساسی و ضروری برای مواد درسی است و پایه موفقیت فراگیر محسوب می شود؛ به طوری که شکست در برنامه های تحصیلی، تا حد زیادی به بی کفایتی در مهارت خواندن مربوط می شود. از دیدگاه کارشناسان و نظریه پردازان آموزش زبان، خواندن مهارتی است درخور توجه که محور آموزش محسوب می شود و آگاهی از فرایند و انواع آموزش آن، بسیار اهمیت دارد. محسوب می شود و آگاهی از فرایند و انواع آموزش آن، بسیار اهمیت دارد.

حال با توجه به این مهم کتاب احسان قبول را مورد بررسی قرار می دهیم:

- روش نویسنده در کتاب تلفیقی از سه روش مهارت خواندن است که عبارتند:

- روش تعلیم کل کلمه^۲ و معنا مرکز (زبان شناختی)^۳ و آوا مرکز (رمز مرکز)^۴: بدین صورت که هر درس با مجموعه ای از کلمات آغاز می شود که زبان آموز ملزم به شنیدن و تلفظ آنهاست، بدون اینکه چیزی از واجها، صامتها و یا

^۱ - زبان محاوره ای دارای ویژگی هایی است: ۱- در آن ارکان دستوری جابجا می شود. ۲- کلمات شکسته می شود. ۳- از واژه ها و کلمات عامیانه استفاده می شود. ۴- ساده، بی تکلف و قابل فهم است. (http://www.tebyan.net/newindex.aspx?pid=۲۲۱۹۴۲)

۲. در روش تعلیم کل کلمه معلم با استفاده از کارتی که کلمه ای بر آن نوشته شده است و خودش آن را تلفظ می کند، آن کلمه را به دانش آموز می آموزد و از او می خواهد آن کلمه را تلفظ کند؛ رفته رفته کلمات یادگرفته شده برای دانش آموز بیشتر می شود و به آن حدی می رسد که می تواند آنها را در قالب جمله معنادار به کار برد (رینر و پولچک، ۱۳۷۸: ۷۷).

۳ این روش در قالب جمله با مجموعه محدودی از کلمات شروع می شود تا این که دانش آموز کلمات زیادی را می آموزد و در قالب جملاتی با کلمات بیشتر به کار می برد (همان).

۴. این روش با استفاده از آموزش حروف الفبا شروع می شود و حروف تک تک به دانش آموز آموزش داده می شود؛ به تدریج حروف آموزش داده در قالب یک کلمه آموزش داده می شود تا به جمله می رسد (همان پیشین).

مصوت‌های آن بدانند و دیری نمی‌پاید که همین کلمات در قالب جمله همنشین کلمات تازه دیگری می‌شود و سپس در مراحل بعدی به فراخور بحث حروف الفبا و صداها به فارسی آموز آموزش داده می‌شود مانند درس نهم از کتاب اول (۱۰۶-۱۰۷): «کلمه‌های جدید: گفت، آورد، خدا، پدر، فرزند، همسر، خانواده، زیارت، قبل، ورزش، گردش، هواپیما، قطار، اتوبوس، ماشین، هفته، ماشین

گفت:

من هفته‌ی قبل حقیقت را به دوستم گفتم.

آورد:

پدر یک ساعت قبل فرزندش را با ماشینش آورد.

و..... (قبول، ۱۳۸۸، ۱: ۱۰۶)

- آموزش خواندن از طریق واج‌ها و مصوت‌ها، که به تفصیل در مبحث شنیدن بدان اشاره شده است مانند:

سیل = س + ی + ل پرنج = ب + ر + ج (قبول، ۱۳۸۸، ۱: ۱۶)

استفاده از یک متن که در هر جمله یک کلمه حذف شده و خط افقی یا نقطه چین جای آن درج می‌شود، و از زبان آموز خواسته شده که کلمات حذف شده را بنویسد. شایان ذکر است که تعداد کلمات متن در کتابهای نخست کمتر و در کتابهای بعدی بیشتر و بیشتر می‌شود.

«خودکار، خواندند، بخش، فهمید، خوب، تمرین‌های، کتابخانه، زبان، درس، نوشت

امروز صبح محمد و امید به رفتند. آنها در کتابخانه کتاب زبان فارسی را محمد کتاب را با مداد.....، اما امید تمرین‌ها را با نوشت» (همان، ۱: ۹۳)

- درخواست خواندن متن از زبان آموز جهت شرح و تفسیر درست و صحیح که نشان دهنده درک مطلب مورد نظر است: مانند متن شیخ بهایی ستاره شناس معمار و سوالاتی نظیر:

«هم معنی کلمه‌های زیر را بنویسید:

معروف: چهره: استعداد: شاگرد: شگفت‌انگیز: «

(همان، ۳: ۹۱-۹۳).

- طراحی آزمون درک مطلب با سوالاتی مانند:

«چرا ملا نصرالدین گفت " شما لباسهایم را به میهمانی دعوت کردید؟"» (همان، ۲: ۴۰)

- آموزش رعایت تکیه کلمات و جملات و نیز تلفظ جملات خبری و استفهامی از جمله موضوعات مهمی است که موجب می‌شود لحن فارسی آموزان به فارسی زبانان نزدیک و نزدیکتر شو و در قسمت صحبت کردن به آن اشاره شده است. مانند:

«آهنگ جمله خبری: شما به مدرسه رفتید

آهنگ جمله پرسشی: آیا شما به مدرسه رفتید؟

آهنگ جمله پرسشی: شما به مدرسه رفتید؟» (همان، ۱: ۸۱)

و یا تکیه جمله:

«آیا دیروز علی با احمد به مدرسه رفت؟

خیر'دیشب علی با احمد به مدرسه رفت و..» (همان، ۱: ۱۰۸)

و سپس خواندن جمله های زیر با تکیه بر تکیه جمله:

«آیا ندا لباس 'سبزش را پوشید؟»

نه او لباس 'زردش را پوشید» (همان، ۱: ۱۰۸)

- ارائه فرهنگ آوانگار که ترجمه عربی و انگلیسی کلمات علمی و تخصصی را ارائه داده است نقش بسزایی در صحیح

خوانی فارسی آموزان دارد و آنان را در بهبود مهارت خواندن یاری می رساند مانند:

ناگهان na-ga-han فجأه suddenly (همان، ۳: ۱۳۳)

- خواندن صحیح اعداد از ضرورت های آموزش هر زبان غیر بومی محسوب می شود که " زبان نوین فارسی " از آن

غفلت نموده و توجه ویژه ای به آن مبذول داشته است چنانکه این روند از شماره های آسان به سخت در بیشتر دروس ادامه داشته است مانند:

دویست و هشتاد و یک هزارو دویست و دو (۲۸۱۲۰۲) (قبول، ۱۳۸۹، ۲: ۱۰۶).

- شایان ذکر است که تصاویر نقش بسزایی در تفهیم مفاهیم، خواندن و درک مطالب توسط زبان آموز ایفا می کند،

و از این روست که حجم زیادی از کتاب " آموزش نوین زبان فارسی " به این امر اختصاص یافته است.

۳-۴- مهارت نوشتن:

مهارت نوشتن در واقع پیچیده ترین و دشوارترین مهارت زبانی است و در واقع زبان آموز مهارت انتقال پیام را در قالب

نوشتار فرا می گیرد. این مهارت سطوح مختلفی دارد که از رمزگذاری ساده، یعنی رونویسی آغاز شده و به حد نهایی که نوشتن خلاقانه است ختم می شود.

موضوع هایی که برای نوشتن از سوی معلم ارائه می شود باید جالب باشد تا فراگیران را تحریک به نوشتن کند. و نیز

در مراحل اولیه بهتر است موضوعاتی انتخاب شود که زبان آموزان اطلاعات کافی درباره آن داشته باشند و به نظر می

رسد مؤلف کتاب سعی داشته تا در متن درسی ارائه شده ابتدا اطلاعات لازم را به فراگیران بدهد و سپس آن ها را به

نوشتن ترغیب کند. مانند درس هایی که در مورد تاریخ ایران، ماه های شمسی و مسائل نظیر آن است. و یا موضوعاتی

مانند شغل ها، ورزش، و ... که همه در زندگی با آن ها ارتباط داشته اند را مطرح می نماید.

دادن تکالیف نوشتاری به فراگیران زبان فارسی جهت تمرین نکاتی که در کلاس از معلم آموخته اند امری ضروری به

نظر می رسد. نگارندگان این سطور بعد از اشاره به نمونه تمرین های نوشتاری که می توان برای کار در کلاس یا تکلیف

استفاده کرد به ذکر تمارینی از کتاب دکتر احسان قبول پرداخته اند:

- نوشتن تمرین به صورت جایگزینی^۱: به این صورت که بخشی از جمله توسط عبارت های مختلف جایگزین شود.

نویسنده کتاب به این نکته توجه داشته و تمارینی را باین عنوان در کتاب خود جای داده است: «کلمه مناسب را در

جای خالی بگذارید: آمد (مدرسه، برادر، رفت، از)» (همان، ۱۳۸۸، ۱: ۸).

- تمرین های کنترل شده: به صورت تغییر شکل جمله، ترکیبات جملات، بسط جملات و کوتاه کردن آن ها صورت

می گیرد و برای مراحل اولیه آموزش مفید است. در کتاب مورد بررسی شاهد برخی از این تمرینات هستیم. مانند:

۱. Replacement

«جمله‌های زیر را مرتب کنید: دانش‌گاه، ما، فارسی‌یمان، در، کتاب، را، خواندیم، همهی» (همان، ۲: ۱۰۰) و یا «با کلمه‌های زیر جمله بنویسید: حقیقت، کتاب:» (همان، ۲: ۱۰۴).

- درگیر کردن فراگیر زبان با مفهوم و معنای جملات: در برخی تمرینات مؤلف از فراگیر خواسته تا مفهوم جمله را با جمله‌ای دیگر بیان کند و این امر خود مستلزم فهم و درک جمله اولیه به صورت صحیح بوده و بر توانایی فراگیر در ساختن جملات جدید با ساختاری متفاوت کمک می‌کند: «آیا بهتر است عالم نسبت به این مسأله بمیرم یا جاهل؟ مفهوم این جمله را به صورت جمله‌ای دیگر بنویسید» (همان، ۱۳۹۰، ۳: ۴۵).

- تصحیح جمله‌های نادرست: مؤلف در برخی تمرین‌ها از فراگیر خواسته است تا با تأمل در جملات و با توجه به نکات دستوری خوانده شده اشتباهات را اصلاح کند: «اشتباهات را در جملات زیر پیدا و اصلاح کنید: ۱- پارسال بنایان توانستند که یک ساختمان ده طبقه ساختند (۲ اشتباه)» (قبول، ۱۳۹۰، ۳: ۲۱)

- کامل کردن جملات ناقص: در این تمرینات از فراگیر خواسته می‌شود جملات را کامل کند مانند نمونه زیر:

«جمله‌های زیر را کامل کنید: ۱- ما می‌ترسیم که ۲- هنرمندان دوست دارند که» (همان، ۳: ۲۰)

- ساختن کلمات معنادار مختلف از واج‌های درهم ریخته: که البته این تمرین در سطوح متوسط صورت گرفته که فراگیران با واج‌ها آشنایی کامل یافته‌اند.

«در جدول زیر ۲۰ کلمه را از کلمه‌های جدید درس پیدا کنید. آیا می‌توانید کلمه‌های دیگری را هم پیدا کنید؟»

(همان، ۳: ۱۷)

- نوشتن انشا در موضوعات مختلف: نویسنده کتاب در سطوح بالاتر از فراگیر می‌خواهد تا انشا بنویسد: «درباره یکی

از دو موضوع زیر انشایی بنویسید خلاصه انشایتان را در کلاس به صورت شفاهی بگویید» (همان، ۳: ۴۷)

- نوشتن ادامه داستان یا مطلبی که از سی دی شنیده می‌شود: این تمرین نه تنها قدرت تخیل و توانایی فراگیر را در نوشتن به کار می‌گیرد، بلکه مهارت نوشتن را به مهارت شنیدن و سخن گفتن در هم آمیخته است: «داستان را از سی‌دی بشنوید و بنویسید سپس ادامه آن را بنویسید و خلاصه‌ی داستان را در کلاس بگویید عنوانی را برای داستان‌تان انتخاب کنید» (همان، ۳: ۵۷).

- نوشتن خلاصه متن: نوشتن خلاصه از یک متن یا یک شعر مستلزم توانایی درک و فهم صحیح متن بوده که نیاز به تسلط خوانش صحیح متن دارد. در تمرین زیر نویسنده از فراگیر خواسته تا خلاصه مفهوم شعر را به صورت شفاهی در کلاس بگوید «شعر را با توجه به توضیحات در پایان آن بخوانید. خلاصه مفهوم شعر را به صورت شفاهی در کلاس بگویید» (همان، ۳: ۱۰۷).

- نوشتن انشا با طرح چند پرسش: این نوع سؤالات باعث می‌شود فراگیر زبان فارسی توانایی ربط و پیوند دادن جملات پراکنده و مختلفی را که در پاسخ چندین سؤال داده بیابد: «سؤالات را بخوانید و درباره آن‌ها فکر کنید سپس پاسخ سؤالات را در قالب یک انشای مرتبط و منظم بنویسید: زبان فارسی چه خصوصیت‌هایی دارد؟ زبان فارسی چه فایده‌هایی برای شما دارد؟ و...» (همان، ۳: ۱۰۶).

- گنجاندن تمرین حل جدول در کتاب: این امر که از فراگیر زبان فارسی بخواهیم جدولی با سؤالات مختلف را حل نماید در واقع باعث افزایش دایره واژگانی وی شده و بر اطلاعات وی نیز می‌افزاییم. دکتر احسان قبول علاوه بر حل کردن جدول از فراگیر می‌خواهد رمز جدول را یافته و در مورد آن تحقیق کند: «جدول زیر را حل کنید رمز جدول یکی

از مکان‌های تاریخی ایران است درباره این محل تحقیق کنید و خلاصه تحقیق‌تان را در کلاس بگویید» (همان، ۱۳۹۰، ۵۵: ۳)

انتخاب رمزی که نام یک مکان تاریخی باشد نه تنها با موضوع درس ارتباط داشته بلکه انگیزه و رغبت لازم را در فراگیر ایجاد می‌کند تا به دنبال کشف آن باشد.

نکته قابل تأمل در کتاب درهم آمیختن و تلفیق نمودن مهارت‌ها با یکدیگر در سطوح مختلف کتاب است. به عنوان مثال سطح نگارش با مهارت گوش دادن در تمارینی که در زیر آمده در هم تلفیق شده است:

«کلمه‌های زیر را از سی دی بشنوید و مانند مثال هر کلمه را در زیر مصوت مربوط به آن بنویسید» (قبول، ۱: ۹)
اگر در سطح پایین از فراگیر خواسته شده تا کلمات را بنویسد در سطوح بالاتر از وی خواسته شده تا حکایتی را بازنویسی کند: «حکایت را از سی دی بشنوید و بنویسید» (همان، ۳: ۴۶).

و یا در تمارینی مانند تمرین زیر شاهد آنیم که مهارت نوشتن با مهارت سخن گفتن تلفیق شده است، در ابتدا مؤلف از فراگیر زبان فارسی خواسته است با ترکیب کردن حروف کلمات معناداری بسازد: «با کلمه‌هایی که پیدا کردید جمله‌هایی را به صورت شفاهی بگویید» (همان، ۳: ۱۸)

گاهی تمارین نوشتن مربوط به ساختار زبانی و دستور زبان است که از فراگیر می‌خواهد تا زمان مناسب افعال را بنویسد مانند: تمرین ۵ درس دوم جلد سوم: «جمله‌های زیر را با مصدر داخل پرانتز منفی کنید. به تناسب زمان فعل‌ها دقت کنید: کودک با قاشق و چنگال غذا می‌خورد. (خواستن).....» (همان، ۳: ۲۰).

باید توجه شود تا مراحل مختلف نوشتن مانند مراحل پیش از نوشتن، آمادگی برای نوشتن، پیش نویس، مرور، ویرایش پیش‌نویس و فرایندهای پس از نوشتن توسط معلم اجرا شود.

نقاط قوت کتاب:

در این بخش از مقاله نکاتی که به نوعی نقاط قوت کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» محسوب می‌شود ذکر می‌گردد. از جمله مزایای کتاب می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- سعی در ایجاد نگرش مثبت به زبان فارسی در فراگیران آن با گنجاندن نکات مربوط به فرهنگ و تاریخ ایرانی مانند آموزش ماه‌های سال شمسی و مناسب‌های روزهای مختلف بر اساس تاریخ شمسی (همان، ۳: ۴۲)، تاریخ ایران (همان، ۳: ۵۲)

- تلاش در تبیین نقش زبان فارسی در ایجاد تمدن اسلامی مانند اشاره به دانشمندان ایرانی مانند ابو ریحان بیرونی (همان، ۳: ۴۳).

- استفاده از مشترکات دو زبان عربی و فارسی در زمینه‌های مختلف چه ارتباط این دو زبان سابقه‌ای بس دیرینه دارد مانند اشاره به شیخ بهایی (همان، ۳: ۹۱)، ضرب المثل‌های مختلف مانند «از گهواره تا گور دانش بجوی» که در آن از فراگیر خواسته شده عربی آن نیز که حدیثی نبوی است بیان شود (همان، ۳: ۴۶)

- در اولویت قرار دادن مهارت‌های زبانی سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن.

- بهره‌گیری از روش تلفیقی در آموزش مهارت‌ها که به نمونه‌هایی از آن اشاره شد.

- قرار دادن جایگاهی برای بافت فرهنگی و زبان محاوره‌ای در برنامه زبان آموزی.

- وجود هم‌سویی و انسجام بین برنامه آموزشی و سطوح مختلف آموزش.

- تنوع تمرین‌های مهارت‌های کتاب که با پیش رفتن سطوح آموزش، آن‌ها نیز تغییر یافته است.
- ارائه مثال حل شده در تمرین مختلف.
- به کارگیری تصاویر زیبا و مناسب با مطالب ارائه شده مانند درس مربوط به شغل‌ها (قبول، ۱۳۹۰، ۳: ۶۱)، معرفی ورزش‌های مختلف (همان، ۳: ۸۰).
- ارائه فهرستی از واژگان به کار رفته در کتاب از سوی مؤلف در پایان هر کتاب به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی.
- خلاصه کردن مطالب هر درس شامل: کلمه‌های جدید همان درس، تلفظ، دستور زبان که خود نوعی تکرار و تمرین مطالب مطرح شده است.
- وجود مروری بر چند درس گذشته.

پیشنهادات:

- طراحی آزمونی دقیق و جامع از سوی مؤلف کتاب مبنی بر این که با رعایت نکات آموزشی این کتاب بتوان تشخیص داد فراگیران باید تا چه حد بر این مهارت‌ها تسلط یافته و در گفتار و نوشتار به چه درجه‌ای رسیده باشند، امری درخور و زبینه کتاب بوده و بر غنای آن می‌افزاید.
- بهتر است در آموزش مهارت نوشتن به محتوا و شکل نوشته بسته به مخاطب و منظور وی از نگارش متفاوت تبیین شده و در نظر گرفته شود.
- گنجاندن بحث‌ها و فعالیت‌های گروهی در کتاب به افزایش بهره‌گیری فراگیران زبان فارسی از مهارت‌های چهارگانه زبانی در روابط اجتماعی و نیز هنگام قرار گرفتن در معرض بافت‌ها و موقعیت‌های مختلف کمک می‌کند.
- گنجاندن مهارت زبانی نگرش و سواد رسانه‌ای در کتاب و توجه به آن، آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان را بر اساس استانداردهای جهانی قرار می‌دهد.
- قرار دادن جایگاهی در برنامه زبان آموزی [البته در سطوح بالاتر آموزش] برای اشاره به انواع زبان‌های بومی در ایران و ارائه برخی نمونه‌ها.
- مطرح کردن مباحث شیرین بلاغت زبان فارسی در لابه‌لای درس‌ها و یا اختصاص دادن بخشی جداگانه به آن می‌تواند در ایجاد علاقه بیشتر فراگیران زبان فارسی مؤثر باشد.

نتیجه:

- اصول مهارت نوشتن و سطوح مختلف آن یعنی رونویسی تا ایجاد انگیزه در دانش‌آموز جهت نوشتن خلاقانه در کتاب «آموزش نوین فارسی» رعایت شده است.
- هر یک از مهارت‌های مهم آموزش زبان با برنامه‌ریزی و در راستای سطوح و پایه‌های قبلی مطرح شده‌اند.
- آموزش مهارت‌های زبانی مستقل از بافت فرهنگی - اجتماعی زبان فارسی نیست، چه به مهارت برقراری ارتباطی مؤثر توجه خاص دارد.
- به آموزش فراگیران به صورتی هماهنگ در قالب سه حیطه شناختی، عاطفی، و مهارتی توجه شده است.
- شنیدن، یکی از پایه‌ای‌ترین و اساسی‌ترین مهارت‌های آموزش زبان است که تا حدود زیادی مورد کم توجهی و بی‌مهری متولیان آموزش زبان قرار گرفته، اما کتاب حاضر با توجه ویژه‌ای که به این مسأله مبذول داشته، زبان فارسی را به زبان آموزان غیر بومی به ویژه عرب‌زبانان به شیوه‌ای مؤثر و لذت بخش ارائه داده است.
- نویسنده با آگاهی از اهمیت مهارت خواندن در آموزش زبان به خوبی و با ظرافت تکنیک‌های مورد نیاز این مهارت را به کار گرفته است؛ شنیدن و تکرار کردن، تلفظ، گفت و گو، حفظ کردن متون نثری و شعری، صحبت کردن در مورد موضوعات به صورت آزادانه و انتخاب موضوعات مربوط به ادبیات فارسی برای متون آموزشی از مهم‌ترین تکنیک‌های مربوط به مهارت صحبت کردن است که مؤلف در کتاب‌های خود به کار گرفته است.

فهرست منابع

منابع فارسی

- رحماندوست، مصطفی. فوت کوزه‌گری: مثل‌های فارسی و داستان‌های آن، تهران: انتشارات مدرسه، چاپ دوم. ۱۳۸۷.
- حقانی، نادر. مهارت پنجم. ۱۳۸۴. www.SID.ir
- قبول، احسان. آموزش نوین زبان فارسی. چاپ دوم. نشر یاسین. ۱۳۸۸.
- چستن، کنت. گسترش مهارت‌های آموزش زبان دوم (تئوری و عملی). ترجمه محمود نورمحمدی. نشر رهنما. ۱۳۷۸.

منابع عربی

- الفضیله، نور.. تفعيل البيئه العربيه بالألعاب اللغويه لترقيه مهارة الملام. رسالة مقدمة لنيل درجة الماجستير. جامعة مولانا مالك ابراهيم الاسلاميه. جمهورية اندونيسيا. ۲۰۰۹م
- عليان، أحمد فؤاد محمود. المهارات اللغويه (ماهيتها وطرائق تدريسها). رياض. ۱۹۹۲م.

منابع الكترونيكي

- بيات موحد، حنيف. ۱۳۸۷. نگاهی تحلیلی به خصایص مثبت فرهنگ ایرانی و نقش آن در تبلور مدرنیته بومی. <http://www.webcitation.org>
- جعفرلیسند، ۹۴۵۸. <http://afarineshdaily.ir/afarinesh/News.aspx?NID=9458>.
- مفهوم مهاره الكلام: http://lib.uin-malang.ac.id/thesis/chapter_ii/
- <http://www.tebyan.net/newindex.aspx?pid=221942>
- فروتن نسب، محسن. ۲۰۰۴. <http://persian.cri.cn/1/2004/12/29/1@28596.htm>
- رینر، کیث و پولچک، الکساندر. روانشناسی خواندن. ترجمه مجدالدین کیوانی. مرکز نشر دانشگاهی. ۱۳۷۸.

منابع لاتین

- Richard N. Frye. History of the Persian Language in the East (Central Asia)
[http://richardfrye.org/files/History of the Persian Language in the East.pdf](http://richardfrye.org/files/History%20of%20the%20Persian%20Language%20in%20the%20East.pdf)
- Alan S Kaye. Persian loanwords in English.

<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage>

- New Persian. ۲۰۰۷.

http://sites.la.utexas.edu/persian_online_resources/history-of-the-language/new-presian